

תוכן עניינים

פרק 1 : מבוא	4
פרק 2 : סקירת ספרות	5
2.1 מיומנויות בגיל הרך	5
2.2 חינוך גופני בגיל הרך	8
2.3 קשיים בחינוך גופני בגיל הרך	9
2.4 הקשר בין חינוך גופני ללמידת מיומנויות בגיל הרך	10
2.5 מטרת המחקר	13
2.6 שאלת המחקר	13
פרק 3 : שיטה	14
3.1 אוכלוסיה	14
3.2 כלי המחקר	14
3.3 מהלך המחקר	14
פרק 4 : תוצאות	15
4.1 מעורבות בלמידה	17
4.2 קשב וריכוז	17
4.3 היבט רגשי	18
4.4 איכות הביצוע	18
4.5 מהירות עבודה	19
4.6 סיכום	19
פרק 5 : דיון ומסקנות	20

ביבליוגרפיה

לוח מס' 1 : ניתוח רישומי התצפיות

תרשים מס' 1 : מפתח חלוקה לקטגוריות לפי צבעים

נספח א' : דף תצפית

פרק 1 – מבוא

העבודה עוסקת בהשפעותיה של פעילות גופנית על הלמידה בגיל הרך. עיסוק בפעילות גופנית מוכר כמשפיע על הבריאות הפיזית, אך יש לו גם היבטים רבים נוספים התורמים לתפקוד המוח ברמה הנפשית והאקדמית. אצל ילדים צעירים תנועתיות היא צורך בסיסי כחלק מההתפתחות התקינה בתחום הפיזי, הנפשי, הקוגניטיבי והחברתי. קיים קשר הדוק בין ההתפתחות המוטורית לבין הבשלה של יכולות רגשיות ושכליות. התנועה וההתנסויות החושיות מסייעות לילדים להכיר את עצמם וסביבתם וללמוד באופן פעיל. תהליכי למידה טבעיים מתרחשים תוך כדי התנסות פעילה ומשכללים את התפיסה והחשיבה. ההכרה בחשיבות התנועה להתפתחות ילדים הביאה לקידום החינוך הגופני במסגרות לימוד בשנות השבעים והשמונים של המאה הקודמת. הלמידה בתנועה אף קיבלה חיזוקים כאשר התבררה תרומתה לילדים עם צרכים מיוחדים. עם זאת בשנים האחרונות התעורר צורך מחודש בקידום תכניות של חינוך גופני בשל ירידה בעיסוק הפעיל אצל ילדים ועלייה במספר הילדים המאובחנים כבעלי ליקויים בתחום המוטורי, החברתי והקשבי.

שילוב תנועה במסגרות חינוך מתבצע כיום בעיקר במסגרת שיעורי חינוך גופני ולעתים גם חוגי העשרה הכלולים בתכנית הלימודים. מעבר לכך, מורים מקצועיים הדוגלים בתנועתיות כתומכת למידה יכולים לעשות שימוש במשימות פיזיות במהלך הלימוד בכיתה. כך למשל מורים לאנגלית מלמדים אוצר מילים בשיר חדש דרך תנועות ריקוד, מורים להיסטוריה מציגים את חומר הלימוד על הקמת המדינה תוך כדי סיור באתרי מורשת ומורי מדעים ממחישים תופעות פיזיקליות בעת יציאה לחצר. עם זאת, מרבית המורים אינם בעלי הכשרה מתאימה לשילוב תנועה בשיעורים העיוניים ובתי הספר לרוב אינם מספקים את התנאים הדרושים לצורך למידה פעילה. קיימות תכניות לימוד מעטות ונקודתיות המשלבות פעילות פיזית בלמידת החומר העיוני. בנוסף, אין קשר מקצועי ישיר בין מורי החינוך הגופני לבין המורים המקצועיים האחרים. בגני הילדים אמנם עוסקים יחסית הרבה בפעילות גופנית, אך גם שם היא אינה נרתמת בדרך כלל לטובת המטרות הלימודיות. כל אלה משקפים תפיסה מערכתית שעדיין אינה מקשרת מספיק בין תנועתיות לבין למידה.

מטרת העבודה היא לתרום לביסוס הקשר בין חינוך גופני לבין למידת מיומנויות יסוד בגיל הרך. המחקר מנסה לבחון באופן ראשוני את הדרכים בהן מקדמת השתתפות בתכנית של פעילות גופנית את הלמידה בגן. שאלת המחקר היא כיצד תורמת השתתפות בתכנית של פעילות גופנית בגן חובה ללמידת מיומנויות יסוד? כדי לבדוק זאת תוצג סקירת ספרות בנושא המיומנויות החשובות בגיל הגן, חינוך גופני בגיל זה והשפעתו על למידת מיומנויות יסוד. בהמשך לסקירה יתואר מערך הניסוי האיכותני בבסיס המחקר ויפורטו תוצאות המחקר בהתאם לקטגוריות שנמצאו. בפרק הדיון יועלו תובנות ומסקנות בהקשר לשאלת המחקר.

פרק 2 - סקירת ספרות

הספרות המקצועית רואה את החשיבות של החינוך בגיל הרך והשפעותיו על התפתחות נורמלית.

גן הילדים נתפס אחראי על החוויות הקוגניטיביות, הרגשיות והחברתיות של ילדים ועל הכנתם לבית הספר ולהמשך החיים. השהייה הממושכת של ילדים במסגרות חינוכיות כבר בגיל צעיר דורשת שיפור של איכות ההוראה והתאמת תכני וגישות לימודיות לצרכי הילדים. ממצאים מחקריים מראים כי השקעה של הון ציבורי בחינוך לגיל הרך משתלמת כלכלית בטווח הקצר והארוך (קליין ויבלון, 2008). הדבר בא לידי ביטוי בהחלטות ממשלתיות רשמיות שהתקבלו בנושא החינוך הקדם יסודי. בחוזר מנכ"ל משרד החינוך (משרד החינוך, תש"ס) נקבע: "החינוך בגיל הרך הוא התשתית לחינוכם הכולל של הילדים". יש כאן הכרה רשמית בתפקיד הקריטי של גן הילדים ללמידה ולהתפתחות. באותה שנה התחילה מדינת ישראל ליישם את התיקון לחוק לימוד חובה התשמ"ד-1984 שמכליל בחינוך החובה ילדים בני 3-4. התיקון הפך את מסגרות החינוך לגורם משמעותי עוד יותר בהתפתחותם של ילדים צעירים. כדי להבין את המשמעות של השינוי ואת הדרכים בהן ניתן לשפר את איכות החינוך צריך לבחון את המאפיינים הייחודיים של תקופת הגיל הרך ואת המיומנויות החשובות שנלמדות בה. העבודה מתמקדת בקשר בין למידת מיומנויות בגיל הגן לבין חינוך גופני.

2.1 מיומנויות בגיל הרך

תקופת הגן בגילאי 3-6 עד הכניסה לבית הספר, שמכונה גם "הגיל הרך" ידועה כבעלת מאפיינים ייחודיים. בגיל הרך מתרחשת אצל ילדים גדילה מואצת בתחומי התפתחות שונים במקביל. לצד צמיחה פיזית משמעותית מתפתחות במהירות מערכות הגוף כמו מערכת העצבים (סרוף, קופר ודהארט, 1998). ילדים גדלים תוך כדי תהליכים מגוונים שפועלים במשולב ומשפיעים זה על זה. התפתחות הגוף, החושים, החשיבה והשפה מרכיבים יחד את התפקוד המשתכלל של הילד לצורך ביצוע מטלות יומיומיות (טיאנו, 2010). בסיס ההתפתחות הוא הרצון של הילד לבצע ולהשיג כמו התינוק המנסה להגיע לצעצוע. כאשר הוא מושיט יד, מתרחשת תנועה שרירית מפרקית שגורמת לשורה של אירועים, ביניהם שינוי תחושה, מידע קוגניטיבי חדש, תגובה רגשית ותגובות מהסביבה. קשה להפריד בין תחומי ההתפתחות שיוצרים יחד מכלול של השתנות דינמית ומורכבת (רצון, 2001). בין היתר ההתפתחות מתבטאת בקפיצה ברורה ביכולות הקוגניטיביות, בעיקר במעבר הדרגתי מחשיבה מוחשית ואגוצנטרית לחשיבה ייצוגית ומופשטת יותר. ההתפתחות הקוגניטיבית של ילדים צעירים מתאפיינת בדינמיות גבוהה ובחשיבה קונקרטית ומוגבלת יחסית. ילדים בגיל הרך מתקשים בדרך כלל בעיבוד מידע מורכב ובהתמודדות עם תהליכים מופשטים. נמצא כי ילדי גן בוגרים למשל מצליחים יותר בהבנת מושגים בהשוואה לילדי גן צעירים מהם (פריינטה ואייזנברג, 2007).

ההתקדמות ביכולת ההמשגה מייצגת התפתחות בתחום הקוגניטיבי שלצידו מתפתחים גם התחום השפתי, הרגשי והחברתי. ההתפתחות הקוגניטיבית בגיל הגן משמעותית מאוד ומהווה מעבר בין השלב הסנסומוטורי של הינקות לבין חשיבה מורכבת יותר בילדות ובהתבגרות. בתאורית ההתפתחות של פיאז'ה כונה שלב זה "השלב הפרה אופרציונלי". על פי תאורית השלבים של פיאז'ה ילדים בונים לעצמם באופן פעיל מנגנונים להבנת העולם שעם הזמן נעשים מופשטים ומתוחכמים יותר. בתקופת הגן משתכללת יכולת ההסמלה וההבנה של מושגים, אך החשיבה עדיין חד מימדית ולא בשלה. בהדרגה מפנים הילד עקרונות של שימור והפיכות שמאפשרים לו להשתחרר מהתפיסה השטחית והאגוצנטרית. רק בסוף השלב הפרה אופרציונלי תתאפשר הבנה של תהליכים מורכבים, הסקת מסקנות ועיסוק בסיבתיות (טיאנו, 2010).